

Sosiaalityötä maaseudulla – ennen, nyt ja tulevaisuudessa?

Iiro Väisälä

Lopputyö

Erikoissosiaalityöntekijän koulutus
(rakenteellinen sosiaalityö)

Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä

Maaseudun sosiaalityötä on tutkittu vähän niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Se on kontekstina monipuolinen, sillä maaseutu itsessään on monimuotoinen ja monesta näkökulmasta määriteltävä käsite. Tyypillisesti maaseutu määritellään eri lähteissä alueellisesti ja suhteena kaupunkiin. Suomessa yleisin maaseutua kuvaava luokka on harvaan asuttu maaseutu, jota on pinta-alan perusteella eniten. Eri kategorioista harvaan asuttuun maaseutuun liitetään yleisesti negatiivimmat mielikuvat niin uudessa kuin vanhemmassa tutkimuskirjallisuudessa. Maaseutu koostuu ja on riippuvainen siellä asuvista ihmisistä sekä heidän toiminnoistaan ja tahdostaan.

Maaseudun haasteet ovat olleet samankaltaisia jo kymmeniä vuosia. Poliittinen suhtautuminen haasteisiin on vaihdellut keskittämisen ja hajauttamisen välillä. Poliittisilla päätöksillä ja toimenpiteillä on edelleen vahva merkitys maaseudulla. Poliittikka aiheuttaa myös jännitteitä päätöksenteon ja palveluiden siirtyessä etäämmälle asukkaista. Lopputyön näkökulmana on rakenteellinen sosiaalityö, jossa huomio kiinnittyy juuri tähän ihmisen ja järjestelmän vuorovaikutukseen.

Maaseudun sosiaalityötä määrittävät pienet työyhteisöt ja kokonaisvaltainen työ sekä alueellisten ominaispiirteiden, paikallisuuden, alueen kulttuurin ja sosiaalisten rakenteiden huomioiminen. Tämä sisältää myös asiakkaiden suuremman näkyvyyden huomioimisen ja työntekijän neuvottelun sosiaalisista rajoistaan. Merkittävää painoarvoa asetetaan paikallisuudelle sekä osallisuudelle. Nämä nähdään keinoina palveluiden suunnitteluun ja kohdentamiseen.

Maaseudulla sosiaalipalveluita ei ole syytä nähdä vain muodollisina sosiaalitoimiston palveluina. Tutkimuskirjallisuudessa sekä maaseudun kehittämissstrategiassa asetetaan paljon painoarvoa epämuodollisia verkostoja, kolmatta sektoria ja yrityksiä mukaan ottavalle hyvinvoinnin sekataloudelle. Paikallisuutta ja osallisuutta painottaessa on oltava varovainen, että osallisuudesta ei tule vain pinnallista ja palvelujärjestelmän ehdoilla tapahtuvaa.

Maaseudun sosiaalipalvelut ovat jääneet vähälle huomiolle maaseudun tulevaisuutta hahmottelevissa strategioissa. Siihen liittyvät ongelmat ovat olleet jo vuosikymmeniä hyvin samankaltaisia, mikä korostaa ratkaisujen tarvetta uusissa palveluorganisaatioissa.

Sisällys

Tiivistelmä	1
Sisällys	2
1 Johdanto	3
2 Teoreettinen viitekehys	5
2.1 Maaseutu	5
2.2 Maaseutu muutoksessa	6
2.3 Maaseutusosiaalityö	8
2.4 Rakenteellinen sosiaalityö	9
3 Maaseutusosiaalityö käytännössä	11
3.1 Maaseudun sosiaalityöhön vaikuttavia erityispiirteitä	11
3.2 Maaseutusosiaalityön tulevaisuus?	16
4 Loppupohdinta.....	21
Lähteet	23

1 Johdanto

Valmistuin yhteiskuntatieteiden maisteriksi ja sitä myötä sosiaalityöntekijäksi vuonna 2015, ja sain ensimmäisen työpaikkani Pielaveden kunnan sosiaalitoimistosta. Olin ollut jo pitkään kiinnostunut pienten työyksiköiden tavasta järjestää sosiaalipalveluita, ja pääsin tätä myötä sukeltamaan kahden ja puolen vuoden ajaksi maaseutusosiaalityön kiehtovaan maailmaan. Rakenteellisen erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen aikana vaihdoin työpaikkaa Kuopion kaupungille, ja sitä myötä huomattavan erilaiseen ympäristöön. Pielavedellä viettämäni aika jätti minulle silti vahvan kiinnostuksen maaseudun sosiaalityötä kohtaan. Kipuilin pitkään sen kanssa, miten voisin hyödyntää tätä kokemusta ja kiinnostusta osana lopputyötäni. Avain löytyi lopulta lukemalla Teppo Krögerin (1990) kirjaa sosiaalityötä pienessä maalaiskunnassa. Kirjaa lukiessani hämmästyin ja hämmennyin siitä, miten vähän maaseutusosiaalityö ja siihen liittyvät haasteet vaikuttavat muuttuneen 1990-luvun alusta. Tämän lopputyön kantava ajatus on ollut selvittää itselleni ja muille mikä maaseutusosiaalityössä on muuttunut – vai onko mikään? Tämän lopputyön myötä toivon tuovani rakenteellisen sosiaalityön perspektiiviä osaltani hieman laajempaan käyttöön.

On tärkeää kysyä, kuinka paljon sosiaalityön opinnot valmistavat sosiaalityöntekijöitä työhön maaseutuympäristössä (Pugh & Cheers 2010, 180). Maaseudun sosiaalityötä ja -työntekijöitä on tutkittu ja aiheesta kirjoitettu vain vähän Suomessa ja kansainvälisesti (Lindqvist 2009, 52-53; Kröger 1990, 75; Pugh & Cheers 2010, 177). Sosiaalityön kehityksen tausta on ollut enemmän kaupungeissa kuin maaseudulla (Klemm 2005, 54). Toki samoja ongelmia ja teemoja esiintyy molemmissa ympäristöissä, mutta molemmissa konteksteissa sosiaalityöllä on omat ominaispiirteensä (Lindqvist 2009, 58). Tässä lopputyössä olen kiinnostunut ensisijaisesti kotimaisesta maaseutusosiaalityöstä, mutta hyödynnän lähteinä myös kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta.

Eräänä maaseutusosiaalityön tutkimuksen suomalaisena pioneerina voitaneen pitää Teppo Krögeriä, ja hänen 1990 julkaistua tutkimustaan 'Sosiaalityötä pienessä maalaiskunnassa'. 2000-luvun puolella aiheesta vaikuttavat kirjoittaneen lähinnä Raija Lindqvist (2009) väitöskirjassaan 'Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä' sekä Arja Kilpeläinen (2016) väitöskirjassaan 'Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa'. Lisäksi aiheeseen liittyy Johanna Hietamäen (2005) ja Lauri Ruotasen (2008) pro gradu-tutkielmat. Maaseutusosiologian puolelta 2000-luvun aineistoa edustavat esimerkiksi Jari Kainulaisen (2003) väitöskirja 'Kaiken keskellä, vai kaikesta sivussa? Sukupolvien elämänlaatu ja identiteetti syrjäisessä maakunnassa 2000-luvun alussa' sekä Sisko Telinkankaan (2005) väitöskirja 'Tuskanpunaisesta sinivalikoiseen. Lähestymistapojen, näkökulmien, välineiden etsintää syrjäisen maaseudun tutkimiseen'. Kuten edellä totesin, ansainvälistä kirjallisuutta on varsin niukasti,

mutta varsinaiseksi tietokirjaksi osoittautui Richard Pughin ja Brian Cheersin (2010) kirja *Rural Social Work: An International Perspective*.

Maaseutusosiaalityön tutkiminen on mainio tilaisuus soveltaa rakenteellisen sosiaalityön perspektiiviä, mutta sitä ei juurikaan korosteta suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Yhtenä esimerkkinä Arja Kilpeläinen (2016) näkee maaseutualueilla merkittäväksi sosiaalityön toimintatavaksi rakenteellisen sosiaalityön johtuen sen kiinnostuksesta yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen. Rakenteellinen sosiaalityö erikseen tiedostettuna ja määriteltynä sosiaalityön tekemisen tapana on vielä uusi ilmiö suomalaisessa keskustelussa. Rakenteellista näkökulmaa voi silti löytää myös kotimaisista artikkeleista esimerkiksi kansalaisosallistumisen painotuksena palveluiden kehittämisessä (Kattilakoski ym. 2011).

2 Teoreettinen viitekehys

2.1 Maaseutu

Maaseutu ei ole itsessään yksiselitteinen käsite, vaan se määräytyy suhteessa johonkin muuhun (Kilpeläinen 2016, 37). Suomessa on ollut tyypillistä määritellä maaseutu suhteessa kaupunkiin. Tyypillisimpinä kategorioina on käytetty kaupunkien läheistä maaseutua, ydinmaaseutua ja harvaan asuttua maaseutua. Esimerkiksi Arja Kilpeläinen (2016, 38) määrittelee kaupunkien läheisen maaseudun ja ydinmaaseudun sijaitsevan erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa. Suomen ympäristökeskus tarjoaa vuorostaan paikkatietoon perustuvan määritelmän raportissaan 'Kaupunki-maaseutu-alueuokitus'. Myös tämä luokitus perustuu maaseudun ja kaupunkien suhteeseen. Luokkia on neljä: maaseudun paikalliskeskukset, kaupungin läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Paikalliskeskukseen luetaan kaupunkien ulkopuolella olevat suurehkot taajamat. Kaupunkien läheiset maaseutualueet ovat nimensä mukaisesti toiminnallisesti ja fyysisesti lähellä kaupunkialueita. (Helminen ym. 2014, 11.) Ydinmaaseuduksi luetaan vahvan alkutuotannon tai monipuolisten toimintojen suhteellisen tiiviisti asutut maaseutualueet. Harvaan asuttua maaseutua kuvaavat yksipuolinen elinkeinorakenne ja harva asutus. Alueelle tyypillisin maankäyttöluokka on metsä tai suo. (emt. 2014, 12.) Jokaiselle alueelle löytyy toki vielä tarkentavia kriteerejä tämän tiivistelmän lisäksi.

Arja Kilpeläinen kuvaa harvaan asuttuun maaseutuun kuuluvan alueellisesti iso osa Suomen pinta-alasta ja sen olevan vallitseva aluetyyppi Pohjois- ja Itä-Suomessa (Kilpeläinen 2016, 38). Samaan tulokseen voi päätyä myös Suomen ympäristökeskuksen raporttiin sisältyvän karttakuvan pohjalta (Helminen ym. 2014, 10). Eri alueiden kuvailussa harvaan asuttu maaseutu saa negatiivisimmat kuvaukset (Kilpeläinen 2016, 38). Jo Teppo Krögerin 1990 julkaistussa tutkimuksessa syrjäkylien tilanne vaikutti synkältä. Kröger siteeraa tekstissään vuodelta 1985 Pertti Rannikon kärjistävästä luonnehdintaa syrjäkylistä hyvinvointivaltion kaatopaikkoina, joissa työelämälle tarpeettomat ihmiset elävät minimieläkkeen ja sosiaalietuuksien varassa. (Kröger 1990, 70.) Sivukylillä väestön vanheneminen ja kylien ikääntyminen ovat vallitsevia muutostrendejä (Kilpeläinen 2016, 74). Toisaalta väestökehityksellä on taipumus kulkea kokonaisuudessaan samaan suuntaan niin kaupungeissa kuin maaseudulla (Pugh & Cheers 2010, 10).

Asukkaiden kokemukset oman alueensa tulevaisuudesta vaihtelevat. Vuoden 2017 Suomessa toteutetun kansalaiskyselyn perusteella niukka enemmistö (54 %) uskoo paikkakunnan mahdollisuuksiin ja tulevaisuuksiin. Viidesosa vastaajista on epäilevällä kannalla. Ei samaa eikä eri mieltä -vaihtoehdon olivat valinneet 26 prosenttia vastaajista. Luottavaisimpia olivat kaupunkien läheisen maaseudun

ja saariston asukkaat. Negatiivisimmin suhtautuivat harvaan asutun maaseudun asukkaat. Skeptisyyttä löytyi myös ydinmaaseudulta. (Sillanpää & Ålander 2017, 43-44.)

Maaseutua on ongelmallista käsitellä yhtenä homogeenisenä kokonaisuutena ja tulevaisuudenkuvana, koska eri alueet ovat sisällöllisesti hyvin eriytyneitä (Kröger 1990, 70; Kilpeläinen 2016, 38). Keskuskaupunkeja lähellä olevat maaseutualueet ovat yleensä elintasoiltaan syrjäisempiä seutuja korkeampia, missä auttaa kaupunkien palveluiden ja työpaikkojen läheisempi saatavuus (Klemm 2005, 50; Kilpeläinen 2016, 38). Kilpeläinen tiivistää mielenkiintoisella tavalla eri määritelmistä, että maaseutu koostuu ja on riippuvainen siellä asuvista ihmisistä, heidän toiminnoistaan ja tahdostaan (Kilpeläinen 2016, 38-39).

2.2 Maaseutu muutoksessa

Suomalaisessa maaseutusosiologisessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota 1960-70-luvuilla alkaneeseen rakennemuutokseen ja tuolloin alkaneeseen muuttoliikkeeseen maalta kaupunkiin (Kröger 1990, 69). Alussa painopiste oli maaseudun asuttuna pitämisessä ja 1960-luvulla maaseudun teollistamisessa (Kilpeläinen 2016, 37). Aluksi muuttoliike oli keskittynyt Etelä-Suomen suuriin kaupunkeihin, mutta alkoi tasoittua 1980-luvun aikana ja suuntautui myös lähikaupunkeihin ja kirkonkylien taajamiin (Kröger 1990, 70). Rakennemuutoksen osana palvelujärjestelmän kehittämisen logiikka on myös vaihdellut suuresti vuosikymmenien aikana. 1970- ja 80-luvuilla voimissaan oli vahva keskittäminen, mitä seurasi 1990-luvulla vahva hajauttamisen politiikka. Sittenmin on palattu jälleen keskittämiseen. Kilpeläinen (2016, 47) näkee nykyisen kehityksen taustalla merkittävässä roolissa teknologiavälitteisyyden kehittymisen. 2010-luvulla maaseutua määrittävät yhtäaikaisesti palvelujen digitalisaatio sekä vastavuoroisesti paikallisuuden korostus (emt., 37).

Kuntien määrä ja niiden toimintaedellytykset ovat herättäneet keskustelua jo 1960-luvulta alkaen. Keskustelua on leimannut paine kuntien määrän vähentämiseen, mitä on myös vastustettu alusta alkaen. Haasteet vaikuttavat olleen samoja jo vuosikymmeniä: pienten kuntien tehoton ja kallis julkishallinto sekä palvelujen järjestäminen yhdessä lakisäätteisten tehtävien lisääntymisen kanssa. Samoin vähenevät veronmaksajat sekä lakisäätteisten palvelujen järjestämisen vaikeus ovat olleet tuttu ilmiö. (Kröger 1990, 71.) Rakennemuutosta kiihdytti myös liittyminen EU:n vuonna 1995 (Lindqvist 2009, 59).

Maaseudun rakennemuutos ja maataloustyön vähentyminen ovat myös vahvasti kansainvälisiä ilmiöitä. Muutoksen taustalla ovat olleet esimerkiksi työn teknistyminen, maatalojen kustannusten nousu,

kansainvälisen kaupan lisääntyminen, eläin- ja kasvitautit sekä kulutustottumusten muutokset. (Pugh & Cheers 2010, 12.) Rakennemuutoksen poliittisen päätöksenteon seurauksena on ollut Suomessa ja kansainvälisesti maaseutualueiden poliittisen ja taloudellisen vaikutusvallan väheneminen (Pugh & Cheers 2010, 13; Kilpeläinen 2016, 42). Se voi osaltaan johtaa paikallisten kasvavaan epäluuloon kansallista hallintoa kohtaan. Tämä eriytyminen on suurempi varhaisemmin teollistuneissa maissa. (Pugh & Cheers 2010, 18.)

Yhteiskunnallinen kehitys korostaa osaltaan maaseutukäsitteen ideologisuutta ja siihen liittyviä mielikuvia (Kilpeläinen 2016, 40). Pugh ja Cheers muistuttavat kirjassaan tärkeästä huomiosta, että kaikki paikalliset asuinkeskittymät eivät muodosta yhteisöä. Yhteisön käsite itsessään ei ole selväräinen, ja sen käyttö on muuttunut ajan myötä. He ovat havainneet, että aikaisemmassa maaseutututkimuksessa on painotettu paikallisyhteisöjen vakautta ja maailman muutosten tuomia uhkia. (Pugh & Cheers 2010, 21.) Näitä tutkimuksia on kritisoitu idealisoivasta näkökulmasta ja paikallisten ongelmien jättämisestä huomiotta. Näkökulmaerojen on selitetty juontuvan ulkopuolisten tutkijoiden taipumuksesta tulkita asioita omien ennakkoasenteidensa värittäminä. Paikalliset eivät välttämättä myöskään kerro ulkopuoliselle tutkijalla kaikkea. Yksi selitys on myös, että kysymyksiin ei aina vastata rehellisesti, koska oma käsitys yhteisöstä on paikallisille tärkeä. Vaikka käsitys yhteisöstä ei kertoisi koko totuutta, sisältää se silti tietoa paikallisuudesta ja asukkaiden itseymmärryksestä. (emt., 22.) Tutkimuksissa on myös toistuvasti havaittu erilaisia vahvoja yhteenkuuluvuuden verkostoja. Yhteisön käsitteellä on merkitystä paikallisille, ja sitä voidaan käyttää esimerkiksi kuvaamaan perhettä tai jaettuja kiinnostuksen ja yhteenkuulumisen teemoja sekä yhteisön hyväksi toimimista. Eri yhteisöjen sosiaalinen linkittyminen luo tukea, yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista hyvinvointia (emt., 24-25.)

Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa vähemmistöjen ja etnisten ryhmien asema osana maaseudun väestöä vaikuttaa jääneen vähälle huomiolle. Suomessa tällaisista ryhmistä suurimmat ovat luultavasti saamelaiset ja romanit. Julkinen keskustelu saamelaisten asemasta vaikuttaa nousseen pinnalle vasta muutaman viimeisen vuoden aikana. Kansainvälisessä tutkimuksessa on huomioitu erityisesti kolonisoitujen maiden alkuperäisväestön suurempi osuus maaseudun väestöstä (Pugh & Cheers 2010, 9). Eri maiden vähemmistöille yhteneviä ongelmia ovat olleet valtaväestöön verrattuna alistettu asema, vähäinen poliittinen vaikutusvalta, heikompi sosiaalinen ja taloudellinen asema sekä terveys. Vähemmistöryhmien tarpeet voivat jäädä vähälle huomiolle virallisissa palveluissa, vaikka heitä olisi keskittynyt tietylle alueelle. (emt., 10.)

2.3 Maaseutusosiaalityö

Maaseudun tai haja-asutusalueen sosiaalityölle on hankala antaa yksiselitteistä kuvausta. Myös paikallakuntakohtaiset erot saattavat olla suuria. Tästä huolimatta siinä on toistuvia piirteitä, jotka ovat aina eronneet kaupunkien sosiaalityöstä. (Kröger 1990, 72; Kilpeläinen 2016, 73.) Lindqvist (2009, 62) kuvaa maaseutusosiaalityön tärkeiksi toimintaperiaatteiksi sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähipalvelujen kehittämisen, oma-aloitteisuuden tukemisen ja sosiaalisten verkostojen tunnustaminen. Kilpeläinen määrittelee tutkimuksessaan maaseutusosiaalityöhön pätevän yleiset sosiaalityötä ohjaavat periaatteet, ja jäsentää maaseutusosiaalityötä alueperustaisesti. Määrittelyissään hän nojaa brittiläisiin ja australialaisiin tutkimuksiin sekä pohjoismaisen maaseutusosiaalityön pioneerin Alf Ronnbyn tutkimuksiin. (Kilpeläinen 2016, 45.) Kilpeläinen näkee maaseutusosiaalityössä korostuvan paikallisuuden, alueen kulttuurisen historian sekä niiden kytkeytymisen sosiaalisiin rakenteisiin. Tähän kokonaisuuteen vaikuttavat lisäksi alueen sisäiset ja ulkoiset taloudelliset reunaehdot. Maaseutusosiaalityö toimii yhtenä toimijana kylien reagoidessa yhteiskunnallisiin muutoksiin. (emt., 46.)

Maaseutusosiaalityön kuvauksissa nähdään tärkeäksi hyödyntää yhteisösosiaalityön keinoin alueellisesti kumuloituvaa tietoa harvaan asuttujen alueiden palveluiden kehittämisessä vastaamaan paikallisiin erityispiirteisiin (Kilpeläinen 2016, 47, 76; Lindqvist 2009, 62). Paikallisuuden ymmärtäminen on tärkeää myös palvelumuotoilun kannalta, jotta palvelut eivät ole tungettelevia tai väärin kohdenettuja. Kommunikaatio eri tavoin paikallisten, yhteisöjen ja päättäjien kanssa on oleellista palvelujen suunnittelun onnistumiselle. (Pugh & Cheers 2010, 137-138.) Palveluita voi kehittää kriteerejä tai toimintamenetelmiä laajentamalla, jakamalla asiantuntijatietoa yhteistyökumppaneille ja puhumalla lisäpalveluiden puolesta (emt., 136).

Maaseudulla on havaittu niin kansallisesti kuin kansainvälisesti yhteisön yksilöön suuntaaman kontrollin olevan kaupunkialueita vahvempaa ja sosiaalitoimiston apua haettavan vasta, kun ongelmat kasvavat hyvin suuriksi (Kröger 1990, 73). Esimerkiksi Kyllikki Klemm ottaa artikkelissaan kantaa sen puolesta, että kaikki sosiaali-käsitteeseen liittyvä ei palaudu sosiaalitoimiston kontekstiin, vaan on tärkeä ottaa huomioon rakenteellisen sosiaalityön kannalta hyvinvoinnin kehittäminen laajempänä käsitteenä ja osana epämuodollisia verkostoja. (Klemm 2005, 54; Pugh & Cheers 2010, 111; Lindqvist 2009, 64.) Maaseudulla sosiaaliset tukiverkostot voivat olla kaupunkiympäristölle tyypillistä vahvempia, ja apua haetaan usein ensimmäiseksi omilta läheisiltä. Pienemmissä haasteissa voidaan turvautua myös pinnallisempiin tuttavuuksiin ja näiden sosiaalisten verkostojen tunnustaminen on tärkeää. Sosiaalityöntekijä voi osaltaan kannustaa näiden verkostojen käyttämiseen. (Pugh & Cheers

2010, 113; Lindqvist 2010, 62.) Palveluiden käyttöön vaikuttavat myös kulttuuriset tekijät. Maaseudulla on perinteisesti arvostettu enemmän itsenäisyyttä ja kykyä pärjätä. Nämä piirteet voivat tosin myös johtaa siihen, että palveluilta ei myöskään odoteta paljon. (Pugh & Cheers 2010, 103.)

2.4 Rakenteellinen sosiaalityö

Kansainvälisessä kirjallisuudessa rakenteellisen sosiaalityön termiä on käytetty yksittäisiä kertoja jo 1970-luvun yhdysvaltalaisessa sekä 1990-luvun brittiläisessä kirjallisuudessa. (Mullaly 2007, 210.) Suomessa yksi ensimmäisistä määritelmistä löytyy Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen muistioista vuodelta 1985. Tiivistäen rakenteellinen sosiaalityö määriteltiin siinä sosiaalihuollon henkilöstön ammatilliseksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on auttaa ihmisiä vaikuttamalla yhdessä muiden hallintokuntien ja yhteiskunnan kanssa sosiaalista hyvinvointia kuormittaviin tekijöihin. (Viirakorpi 1990, 19.) Tuoreemmassa suomalaisessa kirjallisuudessa rakenteellinen sosiaalityö nähdään osana sosiaalityön kaksisuuntaista perusroolia, jossa on tavoite toimia sekä yksilöllisen ja yhteiskunnallisen muutoksen edistämiseksi (Pohjola 2014, 19). Asiakastyöstä saadun tiedon ja tuntemuksen pohjalta jäsennetään muutoksen tarpeita ja keinoja (emt., 26).

Sosiaalihuoltolaissa on huomioitu sosiaalihuollon vuorovaikutus yhteisöjen sekä muiden yhteiskunnan sektorien kanssa jo vuoden 1982 versiossa. Kunnat oli myös velvoitettu lain 13 pykälässä toimimaan sosiaalihuollon palvelujen lisäksi sosiaalisten olojen kehittämiseksi ja sosiaalisten ongelmien poistamiseksi (Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710, 13§). Tosin esimerkiksi Anneli Pohjola näkee, että ongelmaksi muodostui vastuutahojen määrittelemättömyys, joka johti säädösten jäämiseen pääosin noudattamatta (Pohjola 2011, 212). Vuoden 2014 sosiaalihuoltolakiin on kirjattu rakenteellinen sosiaalityö erikseen omaksi 7. pykäläkseen. Siinä termiä avataan kolmella kuvauksella. Ensin rakenteellisen sosiaalityön kuvataan olevan tiedon tuottamista asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä. Toiseksi se kuvataan toimiksi ja toimenpide-ehdotuksiksi ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä ihmisten ympäristöjen kehittämiseksi. Kolmanneksi sillä tarkoitetaan sosiaalihuollon tiedon tuomista osaksi muiden toimialojen suunnittelua sekä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7§.)

Rakenteellisen sosiaalityön kannalta kiinnostavaa ovat siis sosiaalityön kohtaamat ongelmat sisäänrakennettuna osana nykyistä yhteiskuntajärjestelmää. Huomio suunnataan siis yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien sijasta ensisijaisesti yhteiskuntaan. Huomiota ei rajoiteta vain yksittäiseen tilanteeseen, systeemiin tai ihmisryhmään vaan se kohdistetaan koko järjestelmään. (Mullaly 2007, 210-211.) Tämä kiinnostus tuo sen myös osaksi kriittisen sosiaalityön teoriapohjaa, jossa tavoite on

ilmiön kuvaamisen lisäksi sen muuttaminen (emt., 125). Yksilön ja yhteiskunnan erottelun sijaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu oleellisesti dialektinen näkemys maailmasta; eli käsitys kaiken olevan suhteessa toisiinsa, muutoksen jatkuvuus, muutostahdin epäsäännöllisyys sekä vastakohtien toisiinsa kiinnittyvyys ja vuorovaikutus. Vuorovaikutussuhteiden huomioimisen tavoitteena on maksimoida sosiaalihuollon emansipatoriset vaikutukset ja minimoida sortavat vaikutukset. (emt., 237-238.)

Suomalaisessa kirjallisuudessa rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuuksia on tyypitellyt esimerkiksi Anneli Pohjola. Hän on jakanut sen neljään ydinalueeseen: tieto-, strategia-, inkluusio- ja oikeudenmukaisuustyöhön (Pohjola 2011, 215-216). Hän kuvaa tietotyötä tiedon tuottamisena sosiaalisista olosuhteista, hyvin- ja pahoinvoinnista sekä palvelujen kohtaannosta ja toimivuudesta. Pohjola kuvaa tietotyölle olevan oleellista monipuolisen tietoperustan tuottaminen sekä tiedon välittäminen eri tahoille. Strategiatyötä Pohjola kuvaa reformityönä olosuhteisiin ja hyvinvointiin vaikuttavien linjausten ja rakenteiden parissa. Strategiatyö vuorostaan tarvitsee pohjakseen tietotyötä. (emt., 216.) Inkluusiotyötä Pohjola kuvaa yhteisyyden, osallisuuden, yhteisöjen sosiaalisen tuen tukemiseen sekä kansalaisten ottamiseksi osalliseksi yhteiskunnan hyvinvointitoimintojen rakentamiseen. Hän kuvaa yhteisöjen sisältämän käyttövoiman voivan olla päämäärän lisäksi myös rakenteellisen sosiaalityön väline. Oikeudenmukaisuustyön Pohjola kuvaa liittyvän oleellisesti arvokeskusteluun, yhteiskunnallisen moraalin vahvistamiseen ja yhteiskuntapolitiikkaan. Hän kuvaa sitä myös kaiken sosiaalityön eettisenä perustana. Se on ihmisten perus- ja sosiaalisten oikeuksien huomioimista kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. (emt., 217.)

3 Maaseutusosiaalityö käytännössä

3.1 Maaseudun sosiaalityöhön vaikuttavia erityispiirteitä

Maaseutusosiaalityön paikallisten järjestelyiden eroja selittävät työntekijätilanne, tehtäväjako, työpaikkakulttuuri ja alueelliset painotukset ongelmissa (Kröger 1990, 72). Pienet työyhteisöt ovat olleet maaseudun sosiaalityölle tyypillistä niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Sosiaalitoimisto voi koostua pienessä kunnassa jopa pelkästä sosiaalijohtajasta. Esimerkiksi Teppo Krögerin vuonna 1990 julkaistussa tutkimuksessa tutkimuskunnissa oli 2-4,5 työntekijää. Asetelma korostaa pakostakin työn kokonaisvaltaisuutta ja joustavuutta, ja johtaa esimerkiksi toimistotöiden kuulumiseen sosiaalityötä tekeville työntekijöille. (Klemm 2005, 54-55; Lindqvist 2009, 68; Kröger 1990, 80-81; Pugh & Cheers 2010, 125.) Kauniimmin ilmaistuna sosiaalityö on ollut kokonaisvaltaista ja integroitua (Kröger 1990, 139; Pugh & Cheers 2010, 178). Positiivisena puolena työn kokonaisvaltaisuus vaikuttaa tutkimusten mukaan tukevan sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä yksilöllisten ongelmien ja laajempien muutosten yhteyksistä (Pugh & Cheers 2010, 135).

Kelpoisuusehdot täyttävien työntekijöiden rekrytointi on ollut Suomessa jo menneinä vuosikymmeninä haasteellista ja pakolliseksi määritellyt sosiaalityön tehtävät - eli lastensuojelu, toimeentulotuki ja vammaispalvelut - olivat Krögerin tutkimuskunnissa käytännössä sosiaalijohtajan vastuulla (Kröger 1990, 86-87 & 109). Kröger on tutkimuksessaan havainnut myös nykyajasta tutun tilanteen, jossa asiakkaat ja työntekijät ovat tuttuja myös työn ulkopuolelta, ja työntekijän on vaikea päästä pois roolistaan (Kröger 1990, 74 & Kilpeläinen 2016, 46; Klemm 2005, 54-55; Lindqvist 2009, 68). Ihmissuhteiden kanssa tasapainottelu korostuu erityisesti, kun asutaan ja ollaan töissä samalla paikkakunnalla (Pugh & Cheers 2010, 42-43, 141). Eri konteksteissa olevat ihmissuhteet menevät ristiin keskenään pienessä yhteisössä ja työn sekä vapaa-ajan suhde voi hämärtyä kuormittaen sosiaalityöntekijää. Kontrollia vaativat työtehtävät, kuten lastensuojelu, voivat asettaa työntekijän korostuneeseen asemaan uhan kohteena. Paikalliset asenteet tai käsitykset voivat olla myös vastoin sosiaalityöntekijän omaa käsitystä oikeudenmukaisuudesta. (emt., 141-142.)

Kansainvälisessä maaseutusosiaalityötä koskevassa tutkimuksessa näyttävät korostuvan pitkälti samat piirteet kuin suomalaisessakin tutkimuskirjallisuudessa. Richard Pugh ja Brian Cheers erittelevät (2010) kirjassaan tutkimuksia erityisesti Ison Britannian, Australia, Kanadan ja Yhdysvaltojen alueelta. Rajausta kuvataan keskittymisenä niin sanottuihin eurooppalaisvaikutteisiin sosiaalipalveluihin (emt., v). Tämä antaa pohjaa verrata teoksessa avattuja näkökulmia myös suomalaiseen kontekstiin. Pugh & Cheers kiinnittävät huomiota siihen, miten etäisyydet ja julkisen liikenteen puute vaikuttavat

ihmisten liikkumisen mahdollisuuksiin ja yksityisautoilun kustannukset elinkustannuksiin. Etäisyyksien lisäksi sään ääriolosuhteet haastavat asukkaita ja työntekijöitä ja voivat korostaa epämuodollisen avun merkitystä. Kirjoittajat korostavatkin olevan oleellisen tärkeää ymmärtää miten paikalliset ovat sopeutuneet asuinalueensa ominaispiirteisiin. (Pugh & Cheers 2010, 4, 11.) Auton omistamisen tarve tuo mukanaan oman taloudellisen taakkansa. Mahdollisuus käyttää autoa asiointiin tai liikkua muuten pitkiä matkoja voi myös vaihdella perheyksikön sisällä. (emt., 100.) Haastavammissa sääolosuhteissa voidaan tarvita myös muita kulkuneuvoja (emt., 101).

Etäisyys on luultavasti yksi ensimmäisiä asioita, joihin kiinnittää huomiota maaseudulla ja haja-asutusalueella toimiessa. Menemättä syvällisemmin maaseudun alueluokituksen laskentakaavoihin, voi Ympäristöministeriön (2014) julkaisun kartoista nähdä harvaan asutun maaseudun sekä asukastiheyden painotuksia. Kartan perusteella harvaan asuttu maaseutu keskittyy Keski-Suomeen, Pohjois- ja Etelä-Savoon, Kainuuseen, Pohjois-Pohjanmaalle ja Lappiin (Helminen ym. 2014, 10). Asukastiheyttä kuvaavassa kartassa korostuvat käytännössä samat alueet, minkä lisäksi siinä näkyvät havainnollistavasti myös asumattomat alueet, joita sijaitsee erityisesti Lapissa (emt., 55). On oikeastaan omalla tavallaan kiehtovaa, miten Suomessa on vain harvoja tietömiä taipaleita, joihin joku ei olisi taloan rakentanut.

Tutkimuksissa on toistuvasti havaittu, että mitä etäämmällä potentiaalinen käyttäjä on palvelusta, sitä epätodennäköisemmin hän käyttää sitä (Pugh & Cheers 2010, 5). Entisessä työssäni Pielaveden kunnan sosiaalityöntekijänä tämä ilmiö tuli nopeasti tutuksi. Etäisyydet ja auton ylläpitoon liittyvät kulut rajoittivat ihmisten liikkumista niin työn, opiskelun kuin asioiden hoitamisen suhteen. Liikkuvilla palveluilla voitaisiin osaltaan vähentää asiakkaiden kuluja ja ajankäyttöä (emt., 126). Toisaalta matkustaminen kuormittaa työntekijöitä, ja voi johtaa rekrytointivaikeuksiin (emt., 128). Työssä kuljettujen etäisyyksien lisäksi rekrytointia vaikeuttaa maaseudulla potentiaalisen työntekijän kotikunnan etäisyys työpaikasta. Varsinkin harvaan asutulla maaseudulla etäisyys lähimpään suureen kaupunkiin liikkuu helposti 80-100 kilometrissa. Rekrytointiongelmien vaikuttavat kasvavan sitä mukaa, mitä etäämmälle yliopistokaupungeista mennään. Esimerkiksi Kainuun alueella ei kouluteta sosiaalityöntekijöitä, vaan lähimmät tutkintoa kouluttavat yliopistot löytyvät Kuopiosta, Jyväskylästä ja Rovaniemeltä. Työn perässä muuttamiseen liittyvät haasteet koskevat varmasti myös maaseudun sosiaalityötä.

Käytännön työn kannalta etäisyydet lisäävät työntekijöiden matkustamiseen käyttämää aikaa, ja organisaatioiden kustannukset kasvavat heikommalla käytöllä olevien toimistotilojen vuoksi (Pugh &

Cheers 2010, 105). Korkeiden kustannusten vuoksi erikoistuneiden palveluiden järjestäminen harvaan asutuilla seuduilla on vähäistä. Erikoispalvelut – esimerkiksi Suomen tapauksessa erikoissairaanhoido – kattavat tyypillisesti yhdellä toimipisteellä ison maantieteellisen alueen. Eri palveluiden keskittämällä samaan toimipisteeseen lisätään siis kustannustehokkuutta. (emt., 132.) Aina asiantuntijapalveluiden tuottaminen ei myöskään kohta kysyntää, sillä ihmiset saattavat kysyä neuvoa mieluummin vaikka paikalliselta opettajalta tai terveydenhuollon henkilöstöltä (emt., 133).

Paikallisilla vallankäyttäjillä on merkittävää valtaa palveluiden määrittelyyn ja kohdentamiseen. Pahimmillaan se voi jättää tietyt aihepiirit - kuten vähemmistöjen ongelmat tai perheväkivallan - vähälle huomiolle tai mitätöidyksi. Esimerkkinä Pugh ja Cheers käyttävät 2005 julkaistua australialaista tutkimusta, jossa havaittiin perheväkivallan tulleen mitätöidyksi, koska sen tunnustaminen olisi haastanut paikallisia sukupuoleen, perheeseen, uskoon, talouteen ja kulttuuriin liittyviä tekijöitä. (Pugh & Cheers 2010, 19, 127.) Suomessa päätöksenteko yksittäisten kuntalaisten saamista palveluista on yksilöasioiden jaostoja lukuun ottamatta siirretty pois paikallisilta perusturvalautakunnilta sosiaalitoimistojen henkilökunnalle. Tämä yhdessä lainsäädännön tuomaan tukeen helpottavat toivottavasti palveluiden järjestämiseen liittyviä jääviysoongelmia ja muita epäkohtia. Toisaalta paikallisten poliitikkojen asenteet ja näkemykset vaikuttavat edelleen merkittävästi esimerkiksi palveluiden budjetointiin ja sitä kautta paikalliseen palveluverkoston.

Edellä mainitut taustatekijät korostavat entisestään paikallisuuden sekä yksilöiden ja perheiden ominaispiirteiden huomiointia maaseutusosiaalityössä. Paikallisuus helpottaa tiedottamista ja voi kannustaa paikallisia ottamaan yhteyttä sosiaalipalveluihin etäpalveluita paremmin. (Pugh & Cheers 2010, 19 ja 127.) On huomioitava paikalliset odotukset palveluita kohtaan ja osaltaan sopeutua siihen (emt., 145). Oma kokemukseni tuki osaltaan tätä huomiota. Pienen kunnan lastensuojelussa työskennellessä päädyin käyttämään ison osan työpanostani lastensuojeluun liittyvien pelkojen vähentämiseen niin asiakkaiden kuin verkostojen kanssa. Koin tämän työn auttaneen minua saamaan kontaktia paikallisiin ja vähennettyä palveluihin liittyvää stigmaa. Myös alueellinen elinkeinorakenne vaikuttaa osaltaan paikallisen sosiaalityön tekemiseen. Esimerkiksi Pohjois-Savo on edelleen leimallisesti maatalouden alkutuotannon aluetta, ja maatalouden kannattavuuden pitkäaikainen heikkeneminen on näkynyt kuntalaisten ja kuntien elämässä.

Sosiaalihuollon järjestämistä haastaa se, että paikallistalouden tulot ovat tyypillisesti sidottuja asukkaiden määrään, eikä niissä lähtökohtaisesti huomioida palvelujen tuotantoon liittyviä, maaseudulla

mahdollisesti kaupunkialueita korkeampia, kuluja (Pugh & Cheers 2010, 19). Maaseudun kustannuksia huomioidessa pyritään yleensä määrittelemään jollain konkreettisella tavalla maaseutu- ja kaupunkialueen eroja suurempien kustannusten perustelemiseksi. Näiden määritelmien ongelmana on tyypillisesti yksipuolisuus ja paikallisten ominaispiirteiden huono huomiointi. Monimutkaisemmissa hahmotelmissa ongelmaksi muodostuu vuorostaan systeemin vaikea ymmärtäminen ja soveltaminen. (emt., 106.)

Maaseudun pienet yhteisöt korostavat omanlaistaan sosiaalista dynamiikkaa. Tyypillisesti se korostaa yksilöiden suurempaa sosiaalista näkyvyyttä ja tietoisuutta toistensa asioista (Pugh & Cheers 2010, 27). Pugh ja Cheers erittelevät näkyvyyden kahteen kategoriaan: suorat havainnot sekä tietämys ihmisen toiminnasta ja verkostoista (emt., 39). Aloittaessani sosiaalityöntekijänä Pielavedellä sijaitseva sosiaalitoimisto vielä kylän keskustassa kunnantalon yhteydessä. Sosiaalitoimistoon oli oma sisäänkäyntinsä, johon oli suora näkyvyys monesta suunnasta, muun muassa viereisen ruokakaupan edustalta. Asiakkaiden suuremmasta näkyvyydestä seuraava häpeä voi estää avun hakemista tai johtaa suurempaan sosiaaliseen eristäytyneisyyteen, vaikka yksilön ongelmat olisivat jo ympäristön tiedossa. Ympäristön reaktioon vaikuttaa kuitenkin merkittävästi henkilön kiinnittyneisyys paikallisyhteisöön. (emt., 40.) Asiakkuuksien luottamuksellisuutta on vaikea ylläpitää, johtuen mahdollisuudesta tulla satunnaisesti huomatuksi asioinnin yhteydessä. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on havaittu leimautumisen korostuvan erityisesti mielenterveysongelmaisten, hiv-positiivisten ja perheväkivallan uhrien kohdalla (emt., 104). Edellisessä työssäni mietin, miten haastavana kuntalaiset voivat kokea toimistolle tulemisen sen lähes väistämättömän näkyvyyden vuoksi. Myöhemmin tilanne parani sosiaalitoimiston muutettua uuteen terveyskeskuksen siipeen, jolloin siitä tuli luontevampi osa muuta kunnan terveyskeskuksen valikoimaan. Yhteiset odotustilat jättävät edelleen omat ongelmansa asiakkuuden paljastumiselle, mikä koskee sosiaalitoimiston lisäksi myös esimerkiksi mielenterveyspalvelussa asioivia kuntalaisia. (Pugh & Cheers 2010, 41; Lindqvist 2009, 68).

Tutkimusten mukaan maaseudulla sukupuoliroolit muotoutuvat enemmän ns. perinteisen mallin mukaan – korostaen miesten fyysisyyttä ja aktiivisuutta sekä naisten järkevyyttä ja uskollisuutta. (Pugh & Cheers 2010, 28.) Taustalla voidaan nähdä vaikuttamassa erilaisia maanviljelykseen ja omaisuuden perimiseen liittyviä käytäntöjä (emt., 29). Näitä samoja pärjäävyyteen ja fyysiseen pystyvyyteen liittyviä ihanteita pystyy näkemään myös suomalaisella maaseudulla. Naisilla vaikuttaa olevan suurempi halu pyrkiä irtaantumaan rajoittavaksi koetusta dynamiikasta, ja he muuttavat miehiä suuremmalla todennäköisyydellä pois kotialueeltaan (emt., 30). Miehillä vuorostaan on naisia korostuneempi itse-

murhan tekemisen riski. Tämän on tulkittu liittyvän identiteetin järkkymiseen tilanteessa, jossa esimerkiksi toimeentulo tai muut elämän mahdollisuudet ovat uhattuina. Maatilan toimeentulon mukana menetetään myös elämäntapa ja yhteys sukuperinteeseen. (emt., 31.) Alkutuotannon väheneminen ja väestön muuttaminen kaupunkeihin ovat muuttaneet myös Suomessa merkittävästi ihmisten suhdetta maaseudulla elämiseen. Edellisessä työssäni mietin usein ihmisten elämänpiirin kapeutta. Ihmisen koko elämä on saattanut sijoittua omaan kylään ja ehkä läheisiin suuriin kaupunkeihin opiskelujen tai työssäkäynnin myötä. Ihmisten kiinnittyminen kotikuntaansa on toki elinehto kaiken kokoisille kunnille, mutta jäin itse pohtimaan kapean elämänpiirin vaikutusta ihmisten näkemyksiin tulevaisuudesta ja vaihtoehdoista.

Tutkimuskirjallisuudessa on havaittu maaseudulla korostuvan sisäpiirin ja ulkopuolisten erottelu. Erottelun logiikka ei tosin noudata aina tiettyä kaavaa, vaan voi vaihdella alueittain ja tilanteittain. (Pugh & Cheers 2010, 32.) Omalta osalta ulkopuolisten läsnäolo korostaa aina paikallisuuden kokemusta (emt., 33). Sisäpiiriläisyys on enemmän tai vähemmän -kysymys, ei joko tai –kysymys. Kyse on myös kokijan omasta identiteetistä ja halusta integroitua. (emt., 33-34.) Sosiaalityöntekijä käy osaltaan neuvottelua siitä, kuinka paljon paljastaa itsestään ja taustastaan, mikä vuorostaan vaikuttaa häneen suhtautumiseen. (Pugh & Cheers 2010, 35, 38.) Voimakasta yksityisen ja ammatillisen persoonan eroa katsotaan myös harvoin hyvällä paikallisyhteisöissä (Pugh & Cheers 2010, 143; Kilpeläinen 2016, 46.) Minun on ollut vaikea arvioida olinko lopulta koskaan osa Pielavettä. Toisaalta erottautumiseen väistämättä vaikutti asuminen toisella paikkakunnalla. Työmatkan pituuden takia vietin vähäisesti vapaa-aikaa Pielavedellä, mutta kunta ja kuntalaiset tulivat työssä monin tavoin tutuksi. Kysymykseen saisi todennäköisesti vastauksen vain kuntalaisilta itseltään. Alussa erottautuminen on toki selkeämpää, sillä varsinkin pienessä kunnassa uusi ihminen pistää voimakkaammin silmään.

Tutkimuksissa on myös havaittu ammatilliseen neutraaliuteen ja etäisyyteen pyrkimisen olevan paitsi haastavaa myös mahdollisesti haitallista työn vaikuttavuudelle. Vaiheittainen tutuksi tuleminen ja verkostoihin kiinnittyminen on haastavaa rajankäyntiä työntekijälle, mutta voi parhaimmillaan muuttaa heidät ulkopuolisesta tutuksi ja turvalliseksi tahoksi. Käytännön tukitoimiin osallistuminen on osoittautunut merkittäväksi vaikuttajaksi tässä prosessissa, ja siihen on myös maaseudun joustavassa sosiaalityössä usein kaupunkisosiaalityötä parempi mahdollisuus. (Pugh & Cheers 2010, 139-140.) Sosiaalityöntekijänä on tosin vain harvoin mahdollisuus osallistua käytännön työhön, koska suurin osa ajasta menee viranhaltijaa vaativaan työskentelyyn, kuten suunnitelmiin ja päätöksiin. Koin pienen kunnan matalan hierarkian toisaalta parhaimmillaan antavan kattavasti mahdollisuuksia ihmisten

kohtaamiseen. Vahvoilla yhteyksillä varustetut pienten yhteisöjen sosiaalityöntekijät ovat tärkeässä asemassa paikallisen ja ulkopuolisen risteyksessä (emt., 140). Tätä kautta heillä on mahdollisuus - ainakin periaatteessa - väittää tietoa molempiin suuntiin ja osallistua eri tahojen suunnitelmiin erityisesti ennaltaehkäisevän työn kannalta (emt., 141).

3.2 Maaseutusosiaalityön tulevaisuus?

Suomessa on kirjoitettu jonkin verran ajankohtaisia visioita ja strategioita maaseudun tulevaisuuden suhteen, mistä esimerkkinä Maa- ja metsätalousministeriön vuoden 2017 julkaisu Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä. Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategia 2017-2020. Kehittämisstrategian tavoitteeksi esitetään Suomi esimerkkinä yhtäaikaista kaupungistumisen ja elinvoimaisen maaseudun olemassaolosta. Lisäksi tavoitteiksi asetetaan harvaan asutun maaseudun mahdollisuuksien esiin tuominen ja haasteista selviäminen sekä huoltovarmuudesta ja omavaraisuudesta huolehtiminen. Etuja ja edellytyksiä hajautetun yhteiskunnan menestykselle nähdään tulevan tietoliikenneyhteyksistä, biotaloudesta sekä kiinteistöjen hintojen ja vuokrien alhaisista tasoista. Kehittämisstrategian mukaan maaseutu ei sinällään vaadi erityiskohtelua, mutta politiikkatoimenpiteiden vaikutukset ovat voimakkaimmat harvaan asutulla maaseudulla. (Lukkari 2017, 7.) Julkisella sektorilla ja sektorirajojen ylittävien vaikutusten huomioonilla päätöksenteossa nähdään olevan suuri merkitys sote-palveluiden tuotannolle (emt., 44).

Julkisen sektorin toimintaan ovat aina vaikuttaneet kunnallinen ja kansallinen taloustilanne. Tehokkuudesta, taloudellisuudesta, vaikuttavuudesta ja väestöpohjasta on muodostunut palveluiden tuottamisen perusta. Palvelujärjestelmään ovat vaikuttaneet myös sen ulkopuoliset tekijät. Esimerkiksi hyvinvointipalvelujen siirto osin markkinoille ja EU:n säädöksiin perustunut kilpailuttaminen ovat korostaneet enenevästi hyvinvoinnin sekataloutta pelkän julkisen sektorin lisäksi. (Kattilakoski ym. 2011, 9; Rantamäki 2017, 3.) Kehityksen kohti sekataloutta pystyy näkemään vahvana myös harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategiassa.

Kehittämisstrategia on jaettu kolmeen osioon: harvaan asuttuun maaseutuun osana Suomen kilpailukykyä, kehitystrendeihin ja kehittämisstrategiaan (Lukkari 2017, 6). Kehittämisstrategian kirjoittamisen aikaan laskettiin vielä silloisen sote-uudistuksen toteutumisen varaan, ja uudistusta on avattu lyhyesti omassa uudistuksia käsittelevässä osiossaan. Yhteenvedossa nähdään haasteeksi palvelujen laadun vaarantuminen ja etäisyyksien kasvaminen terveyskeskuksiin. Samassa kehittämisstrategiassa kuitenkin nähdään sote-uudistuksen myötä palvelujärjestäjillä olevan resursseja järjestää palvelut

myös maaseudulle. Mahdollisuuksiksi nähdään muotoutuvan digitalisaation, hajautettujen mallien ja kumppanuuksien myötä. (emt., 13-14.)

Erillisessä sote-palveluita käsittelevässä osiossa sosiaalipalvelut jäävät lähes täysin mainitsematta. Ainoa suora maininta löytyy kohdasta, jossa kirjoitetaan tavoitteesta säilyttää terveyskeskuspalvelut, ja niiden yhteyteen tarvittavan lisäksi matalan kynnyksen sosiaalipalveluita ja jalkautuvaa sosiaalityötä (Lukkari 2017, 45). Sosiaalipalveluita ei käsitellä muissakaan maaseudun tilaan ja tulevaisuuteen liittyvissä julkaisuissa. Maa- ja metsätalousministeriö on julkaissut myös esimerkiksi Maaseutukatsauksen 2017 kansalaiskyselyn yhteenvetoraportin, jossa käydään läpi esimerkiksi ihmisten tyytyväisyyttä alueen palveluihin. Vastauksista koostetuista kuvaajista yksi sisältää kategorian muut sosiaali- ja terveyspalvelut (Kahila ym. 2017, 34). Muuten raportissa ei avata, ovatko sosiaalipalvelut olleet jollain tavalla edustettuna tutkimuskysymyksissä. Myös sote-palvelut mainitaan ohimennen esimerkiksi 'Harvaan asutun maaseudun erityiskysymyksiä' selvittävän työryhmän muistiossa vuodelta 2010, ja Maaseutukatsaus 2017 raportissa kirjoitetaan vain terveyspalveluista (Työryhmämuistio 2010:4 2010, 20; Sireni ym. 2017, 49).

Mari Kattilakoski, Aila-Leena Matthies ja Niina Rantamäki (2011) ovat pyrkineet hahmottelemaan maaseudun hyvinvointipalveluiden tulevaisuutta artikkelissaan Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa. He kirjoittavat maaseudun kehittämisessä paikallishallinnon roolin kaventuneen ja kansalaistoiminnan roolin vahvistuneen. Kuntaliitosten myötä on ollut nähtävissä myös kaupunkien ja niihin liittyneiden maaseutualueiden intressierot, ja kaupunkien näkökulmien painottuminen. Keskeiseksi kysymykseksi he näkevät palvelujen organisoinnin ja paikallisdemokratian suhteen. (Kattilakoski ym. 2011, 7.) Suomessa kansalaisten osallistuminen on nähty lääkkeeksi äänestysaktiivisuuden ja instituutioihin koetun luottamuksen laskuun sekä hyvinvointipalvelujen turvaamiseen (emt., 8). Kansalaisten osallisuuden edistäminen voidaan nähdä myös mahdollisuutena ammattilaisten ja maallikoiden näkökulmien yhdistämiseen ja siten tukemaan haastavien päämäärien saavuttamista (Rantamäki 2017, 7). Toisaalta kansalaistoiminnassa voi kehittyä myös vastademokratian piirteitä (Kattilakoski ym. 2011, 8).

Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategiassa nähdään kolmannen sektorin kumppanuuksien korostuvan ja avaavan uusia mahdollisuuksia palvelutuotantoon. Tämä kehitys nähdään pitkään käynnissä olleen eri toimijoiden hybridisaation jatkumona. Tulevaisuuden palveluissa nähdään kunnianhimoisesti yhdistyvän vapaaehtois- ja palkkatyö, aatteellisuus ja ammatillisuus sekä yleishyödylli-

syys ja markkinakilpailu. (Lukkari 2017, 23.) Mitä tämä kunnianhimoinen visio käytännössä tarkoittaa, ei tekstissä tosin avata. Kehittämisstrategian vision voi nähdä osana kehityskulkua, jossa julkisen sektorin rooli muuttuu ja hyvinvointipalvelujen kenttää avataan markkinoille (Rantamäki 2017, 4). Lisäksi mahdollisuuksia nähdään jalkautuvassa työssä, liikkuvissa palveluissa sekä palveluiden järjestämistä sivupalvelupisteissä ja palvelukeskuksissa (Lukkari 2017, 44).

Paikallisuus korostuu harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategiassa, ja sen uhkana nähdään toimijoiden väheneminen (Lukkari 2017, 24). Paikallisuuden teeman voi nähdä kytkeytyvän oleellisesti osallisuuteen ja osallistumiseen. Kattilakoski ym. (2011, 9) näkevät markkinoiden korostuneen roolin tekevän valveutuneesta kansalaisosallistumisesta entistä haastavampaa. Kansalaisosallistuminen on laeva termi, ja monesta perspektiivistä voi nähdä olevansa kansalaisosallistumisen kannalla. Esimerkiksi uusliberaalista perspektiivistä osallisuus on riippuvuuden vähentämistä ja itseavun tukea. Yhteisöllisestä perspektiivistä se on yksilön ja yhteiskunnan siteiden vahvistamista. (Rantamäki 2017, 8.) Kansallisia sovellutuksia yhteistyön ja osallisuuden lisäämisestä ovat olleet esimerkiksi kyläosuuskunnat hyvinvointipalveluissa ja yhdistysten palkkaamat kyläavustajat. Kattilakoski ym. (2011, 10) luonnehtivat näiden toimintojen kuitenkin näivettyneen ajan myötä eri syistä, erityisesti vakaan rahoituksen puutteeseen liittyen.

Kattilakoski ym. näkevät oleellisimmaksi yhteiskunnalle kehittää demokratian ja paikallisen kumppanuuden malleja, joissa näkökulmien lähentymisen myötä voidaan luoda toimintamalleja Konkreettisinä kansalaisosallistumisen areenoina he näkevät asuin- ja elinympäristön, hyvinvointipalvelut, kylätoiminnan sekä epävirallisen avun verkostot (emt., 9-10.) Manthorpen ja Livseyn luonnehdintaan perustuen Kattilakoski ym. näkevät mahdollisuuksiksi vapaaehtoisjärjestöjen ja yhteisöjen ottamisen laajemmin mukaan hyvinvointipalveluiden sekatalouteen, teknologian käyttämisen ihmisten selviytymisen tukena, sektorirajoja ylittävän yhteistyön sekä maaseudun kehittäjäyhteisöjen kautta saatavan kansalaisosallistumisen ja paikallisuuden hyödyntämisen (emt., 10-11).

Kattilakoski ym. luonnehtivat artikkelissaan kolmea kansalaisosallistumisen tasoa. Ensimmäisellä tasolla pyritään tuomaan palvelujärjestelmän demokraattisen hallinnan tasolle edustuksellisen demokratian menetelmiä vahvistamaan kansalaisten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. (Kattilakoski ym. 2011, 16.) Tämän voi nähdä osana tavoitetta lisätä kansalaisten osallistumista edustukselliseen demokratiaan nykyisten järjestelmien puitteissa toimien (Rantamäki 2017, 4). Paikallisuuden huomiointiin voivat auttaa esimerkiksi palvelun käyttäjien konsultointi ja keskustelutilaisuudet sekä yhteis-

työ paikallisten potilas- ja asiakasjärjestöjen kanssa. Kattilakoski ym. näkevät erityisen tärkeäksi tukea haavoittuvassa asemassa olevien palvelun käyttäjien aktiivisuutta ja oikeuksia. (Kattilakoski ym. 2011, 16.)

Toisena tasona he hahmottelevat tarvetta soveltaa kansalais- ja asiakasosallistumisen näkökulmaa koko palveluprosessiin. Tavoitteena on perustaa toiminta asiakkaiden omien voimavarojen sekä asiantuntijuuden tunnistamiseen, tukemiseen ja hyödyntämiseen. Tämä vaatii osaltaan ammattilaisilta osaamista työmenetelmistä ja olosuhteiden luomisesta, jotka tukevat osallisuutta palveluprosessin suunnittelussa. Kolmantena tasona he luonnehtivat osallisuutta palvelujen tuottamiseen, ja näkevät siinä potentiaalia turvata erityisesti harvaan asuttujen alueiden lähipalvelut. Tämä voi olla esimerkiksi julkisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön käyttämisestä – mistä esimerkkinä kylätalot. Mahdollisuuksia on myös paikallisessa palveluyrittäjyydessä, johon on toisaalta suurehko kynnys ryhtyä. Palvelujen tuottamisen kehittäminen edellyttää kuitenkin paikallista ja valtakunnallista tahtotilaa sekä sitoutumista. (Kattilakoski ym. 2011, 16.) Kattilakoski ym. kritisoivat suomalaisen julkisen palvelujärjestelmän kehittämisessä annetun tilaa kansalaisosallistumiselle lähinnä palvelujärjestelmän ehdoilla tai näennäisosallistumisena (emt., 8).

Ylätason tavoitteiden lisäksi hyvinvointipalvelujen suunnitteluun osallistaminen pitää kyetä viemään jollain tavalla käytännön tasolle. Olemassa olevia kanavia täytyy myös osata käyttää. Eri kanavien kautta saatu tieto voi jäädä irralliseksi ja vuorovaikutus järjestelmän ja kansalaisten välillä ohueksi (Rantamäki 2017, 13). Haasteita voi nousta myös eri osapuolten negatiivisesta asennoitumisesta palvelujen käyttäjien aktiivisempaa osallistumista kohtaan. Ennakkoluulot voivat liittyä esimerkiksi intressikysymyksiin ja näkemyksiin asiantuntijuuden merkityksestä. (emt., 13-14.) Suurempi osallisuuden tavoite voi olla myös ristiriidassa sosiaalipalveluille asetettujen tehokkuuden vaatimusten kanssa (emt., 20). Rantamäki huomauttaa olevan tärkeää lisätä myös ammattilaisten osallisuutta palvelujärjestelmän kehityksessä. Näin tuettaisiin eri perspektiivien yhdistymistä ja yhteisten ratkaisujen luomista. (emt., 21.)

Sähköisten palvelujen tarve nopeille tietoliikenneyhteyksillä ja niiden kautta toteutettavilla sote-etäpalveluille on noussut teemana toistuvasti esiin niin kotimaisessa kuin kansainvälisessä kirjallisuudessa. Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategiassa tunnustetaan alueelliset erot laajakaistan saatavuudessa ja hinnoissa. Kehittämisstrategiassa kuvataan ICT-alan järjestö FiComin jäsenyhtiöiden sitoutuneen rakentamaan kiinteitä laajakaistayhteyksiä niin, että lähes kaikilla kotitalouksilla olisi

mahdollisuus nopeaan kiinteään laajakaistaan 2023 mennessä. Matkaa tähän tavoitteeseen on todennäköisesti vielä reilusti, sillä vuonna 2015 valokuituverkoston kattavuudessa päästiin yli 40 prosentin lukemiin vain neljässä maakunnassa. (Lukkari 2017, 33.) Harvaan asutun maaseudun nähdään tarvitsevan yhteiskunnan tukea tietoliikenneyhteyksien rakentamiseen, koska se ei ole markkinaehtoista aluetta. Kuntien omavastuuosuudet ovat korkeammat, mikä ei kannusta niitä investointeihin. Itse laajakaistayhteyden hankkiminen on edelleen kallista vähävaraisille. Sähköisten palveluiden käyttäminen on harvaan asutulla maaseudulla myös selvästi muita alueita vähäisempää. (emt., 34.)

Arja Kilpeläinen on väitöskirjassaan (2016) tutkinut teknologian kehityksen ja sosiaalihuollon palvelujärjestelmän lisääntyneen teknologiavälitteisyyden puolia. Hän näkee teknologiavälitteisyyden kehittämisen tarvitsevan pohjakseen käyttäjien arvomaailmaa. Tätä kautta hän näkee mahdollisuuksia tukea esimerkiksi itsenäisyyttä, autonomiaa ja arvokkuutta (Kilpeläinen 2016, 46-47). Teknologiavälitteisyyden lisääntyminen ei kuitenkaan tarkoita automaattisesti palveluiden laadun kehittymistä, jos ne eivät istu suoraan kyläläisten kokemusmaailmaan. Uudet käytännöt sulautuvat hitaasti osaksi arkea. (emt., 75.) Teknologian kehityksen merkitys on huomattu myös kansainvälisessä tutkimuksessa. Sitä on käytetty tuomaan palveluita lähemmäs käyttäjiä, tukemaan ihmisten omaa selviytymistä ja osallisuutta sekä teknologian on havaittu parantaneen tiedon saatavuutta, yhteydenpidon yksityisyyttä ja kustannuksia ja asiantuntija-avun saatavuutta. (Kattilakoski ym. 2011, 10 ja Pugh & Cheers 2010, 6.) Teknologiavälitteisyyden lisääntymisen etuina Kilpeläinen näkee mahdollisuudet tukea eri kommunikaatiotapoja, vähentää työn sitoutumista eri kellonaikoihin, sekä lisätä osallistavaa dokumentointia. Teknologiavälitteinen työskentely voi myös auttaa tarjoamaan sellaista asiantuntemusta, jota alueella tarvitaan harvoin. (Kilpeläinen 2016, 75.)

Myös kansainvälisessä tutkimuksessa on havaittu uusien menetelmien ja taitojen omaksumisen olevan merkittävä haaste. Etäyhteyksien käyttö on voinut myös omalta osaltaan vaikuttaa heikentävästi paikallisten palveluiden saatavuuteen, sillä ne ovat riippuvaisia yhteyksien toimivuudesta. (Pugh & Cheers 2010, 6.) Sään aiheuttamien pitkittyneiden sähkökatkojen vaikutuksia liikenteeseen ja yhteyksiin on koettu myös Suomessa esimerkiksi Pohjois-Karjalassa vuodenvaihteessa 2017-2018 sekä ympäri maata vuodenvaihteessa 2018-2019 (Yle uutiset 29.12.2017 ja Yle Uutiset 2.1.2019).

4 Loppupohdinta

Tätä lopputyötä aloittaessani halusin koostaa tietoa siitä, mistä maaseudun sosiaalityössä on lähdetty, ja minne sen kehitys on suuntaamassa. Nopeasti tuli ilmi aiheesta kirjoitetun vähän niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Erityisesti suomalaiset akateemiset julkaisut vaikuttavat jääneen muutaman henkilön tuotannoksi. Ehkä silmiinpistävintä oli työskentelyn loppuvaiheissa huomata miten sosiaalipalvelut jäävät käytännössä täysin puuttumaan erilaisista maaseutua ja sen kehittämistä koskevista raporteista ja julkaisuista. Jopa terveystyöpalvelut ovat jääneet näissä julkaisuissa vähälle huomiolle, vaikka sote-uudistus on ollut yksi merkittävimmistä viime vuosien keskustelun ja yhteiskunnallisen kehityksen aiheita.

Maaseudun sosiaalityössä ja palveluorganisaatioissa vaikutetaan painitun samojen ongelmien kanssa jo vuosikymmeniä. Teppo Krögerin vuonna 1990 julkaistua tutkimusta lukiessa oli avartavaa huomata rekrytointivaikeuksiin, pieniin sosiaalitoimistoihin, etäisyyksiin ja palveluiden kustannuksiin liittyneiden haasteiden olleen läsnä jo tuolloin. Harva asia tästä listasta vaikuttaa kehittyneen merkittävästi positiivisempaan suuntaan 2020-luvun lähestyessä. Sosiaalipalveluille maaseudun kehityskulku on sekä mahdollisuus että haaste. Esimerkiksi tietoliikenneyhteyksien on nähty tuovan merkittäviä etuja palvelujen tuottamiseen harvaan asutuille seuduille. Samaan aikaan riittävän nopeiden verkkoyhteyksien saatavuus on ollut edelleen heikosti kattavalla tasolla ja sähköisten palveluiden suunnittelussa on oleellista huomioida niiden käyttäjät.

Maaseudulla asuminen ei ole vain komeita visioita biotaloudesta ja laajakaistayhteyksistä, vaan ihmiset tulevat edelleen tarvitsemaan peruspalveluita ja tukevia sosiaalipalveluita turvaamaan kriiseissä ja haastavissa elämäntilanteissa. Alueelliset erot terveydessä ja sairastavuudessa ovat edelleen ajankohtaisia (THL 2019, 2). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisu tuo esiin sosiaalityön kannalta oleellisen seikan, että terveyserojen taustalla on suorien elintapojen lisäksi elintapoihin vaikuttavia tekijöitä, kuten työttömyys, taloustilanne, koulutus sekä kulttuuriset ja geneettiset tekijät (emt., 3). Suoran terveydenhuollon lisäksi nämä ovat asianlaitoja, joihin sosiaalityötä ja -palveluita tarvitaan vaikuttamaan. Maakuntahallinto ja sote-uudistus toteutuvat varmasti tavalla tai toisella. Rakenteiden muuttuminen haastaa palvelutuotantoa ja palveluverkoston kattavuutta. On muistettava eri lakien velvoittavan järjestämään myös muita kuin viimesijaisia palveluita.

Palvelujärjestelmien samankaltaistuminen voidaan nähdä myös uhkana paikallisuuden ja monimuotoisuuden huomioimiselle. Esimerkiksi Harvaan asutun maaseudun kehittämisstrategiassa hahmoteltu kolmannen sektorin tuominen oleelliseksi osaksi palveluvalikkoa saattaa merkitä osallisuuden

näkemistä kapeasti vain palvelujärjestelmän lisäresurssina. (Kattilakoski ym. 2011, 17 ; Lukkari 2017, 23.) Maaseutusosiaalityötä käsittelevissä teksteissä kansalaisosallistumiselle ja paikallisuudelle on asetettu paljon painoarvoa maaseudun hyvinvointipalveluiden tulevaisuutta ajatellen. Kansalaisten osallisuuden lisääntyminen palvelutuotannossa voidaan nähdä dramaattisesti olevan jopa ainut toivo maaseudun sosiaali- ja terveystalouden selviytymiselle. Lisäksi siinä on potentiaalia auttaa luomaan taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävämpää yhteiskuntaa. (Rantamäki 2017, 22.) Parhaimmillaan kansalaisten osallistuminen vahvistaa osallistuvaa identiteettiä, tuo esiin paikallista asiantuntijuutta ja lisää arkijärkeä palvelujen kehittämiseen. Avaamalla kansalaisille julkisen palvelujärjestelmän toimintaa ja perusteita voidaan tuottaa tietoa kansalaisille, elävöittää paikallisdemokratiaa ja muuttaa kansalaisten roolia aktiivisuuden paremmin mahdollistavaan suuntaan. (Kattilakoski ym. 2011, 17.)

Tämä lopputyö on syntynyt osana rakenteellisen sosiaalityön erikoissosiaalityöntekijän tutkinnon opiskelujani. Kipuilin pitkään sen kanssa, miten maaseudun sosiaalityöhön yleisemmällä tasolla paneutuminen täyttää rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle liitetyt ja itse asettamani kriteerit. Lopputuloksena rakenteellisen sosiaalityön paikka löytyikin odotettua lähempää, tarpeena nostaa sosiaalipalvelut ja sosiaalityö jälleen mukaan keskusteluun, eikä päästä sitä unohtumaan. Sosiaalityötä on kehitettävä osana tulevaa sote-uudistusta haja-asutusalueiden tarpeita unohtamatta. Maaseutusosiaalityöhön jo vuosikymmeniä vaikuttaneisiin ongelmiin on löydettävä ratkaisuja uusissa palveluorganisaatioissa ja palvelujen järjestämisen tavoissa. Kansalaisosallistuminen tuo monia mahdollisuuksia, mutta sitä ei voi nähdä kaikki ongelmat ratkaisevana ihmeenä. Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa on loistanut poissaolollaan vähemmistöihin liittyvät tutkimuskysymykset. Tähän seikkaan on tärkeää kiinnittää huomiota, sillä myös Suomen haja-asutusalueilla alueella asuu eri tavoin määriteltyjä vähemmistöjä.

Lähteet

- Helminen, Ville & Nurmio, Kimmo & Rehunen, Antti & Ristimäki, Mika & Oinonen, Kari & Tiitu, Maija & Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Rusanen, Jarmo 2014. Kaupunki-
maaseutu-alueluokitus. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Suomen ympäristö-
keskus.
- Hietämäki, Johanna 2005. Erityissosiaalityöntekijän palvelu maaseudun lastensuojelutyön tu-
kena. Arviointitutkimus. Pro Gradu. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Kainulainen, Jari 2003. Kaiken keskellä, vai kaikesta sivussa? Sukupolvien elämänlaatu ja
identiteetti syrjäisessä maaseutukunnassa 2000-luvun alussa. Kopijyvä. Kuopio.
- Kattilakoski, Mari & Matthies, Aila-Leena & Rantamäki Niina 2011. Kansalaisosallistuminen
maaseudun hyvinvointipalveluissa. Teoksessa Maaseudun uusi aika MUA 2-2011, vol. 19. 5-
19.
- Kilpeläinen, Arja 2016. Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa. Lapin yliopistopaino. Ro-
vaniemi.
- Klem, Kyllikki 2005. Sosiaalityötä maalaismaisemassa. Teoksessa Jämsén Arja (toim.). Uu-
distuva Itä-Suomi – vahvistuva sosiaalityö. Joensuun yliopistopaino. Joensuu. 50-58.
- Kröger, Teppo 1990. Sosiaalityötä pienessä maalaiskunnassa. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Lindqvist, Raija 2009. Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. Jyväsky-
län yliopisto. Jyväskylä.
- Lukkari, Tarja (toim.) 2017. Harvaan asuttu maaseutu – mahdollisuuksia täynnä. Harvaan
asutun maaseudun kehittämisstrategia 2017-2020. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki.
- Sireni, Maarit & Maija Halonen, Olga Hannonen, & Timo Hirvonen & Arja Jolkkonen &
Petri Kahila & Mari Kattilakoski & Hanna-Mari Kuhmonen & Arja Kurvinen & Virpi Lem-
ponen & Simo Rautiainen & Pasi Saukkonen ja Christell Åström 2017. Maaseutukatsaus 2017.
Maa- ja metsätalousministeriö.
- Pohjola, Anneli 2011. Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Pohjola Anneli, Särkelä
Riitta (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 207-224.
- Pohjola, Anneli 2014. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen Marjaana
(toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. UNIpress. 16-36.
- Pugh Richard & Cheers Brian 2010. Rural social work: An international Perspective. Policy
Press.
- Rantamäki, Niina 2017. Co-Production in the Context of Finnish Social Services and Health
Care: A Challenge and a Possibility for a New Kind of Democracy. Teoksessa Niina

- Rantamäki. Co-Production in the Context of Finnish Social Services and Health Care: A Challenge and a Possibility for a New Kind of Democracy. *Voluntas*, 28 (1), 248-264. doi:10.1007/s11266-016-9785-1. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/56126>
- Ruotanen, Lauri 2008. Sosiaalityön osallisuus elämändraamassa maaseudulla. Etnografinen tutkimus maaseudun sosiaalityön erityispiirteistä. Pro Gradu. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
 - Sillanpää, Keimo & Ålander, Tommi 2017. Maaseutukatsauksen 2017 kansalaiskyselyn yhteenvetoraportti. Maa- ja metsätalousministeriö.
 - Sosiaalihuoltolaki 1301/2014
 - Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710
 - Telinkangas, Sisko 2005. Tuskanpunaisesta sinivalkoiseen. Lähestymistapojen, näkökulmien, välineiden etsintää syrjäisen maaseudun tutkimiseen. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere.
 - THL 2019. THL:n sairastavuusindeksi 2014-2016. THL. Helsinki.
 - Työryhmämuistio mmm 2010. Harvaan asutun maaseudun erityiskysymyksiä selvittävän työryhmän muistio 2010:4. Loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö.
 - Viirkorpi, Paavo 1990. Rakenteellisen sosiaalityön pakko ja mahdollisuudet. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
 - Yle Uutiset 2.1.2019. Matkapuhelinliikenne paikoin kokonaan estynyt – myrskytuulet katkoivat sähköjä tukiasemilta. <https://yle.fi/uutiset/3-10578293> (noudettu 2.1.2019)
 - Yle Uutiset 29.12.2017. Pohjois-Karjalassa yhä yli 12 000 ilman sähköä – vanhusten hälyrannekkeet ja turvapuhelimet eivät välttämättä toimi. <https://yle.fi/uutiset/3-9998223> (noudettu 1.1.2019).